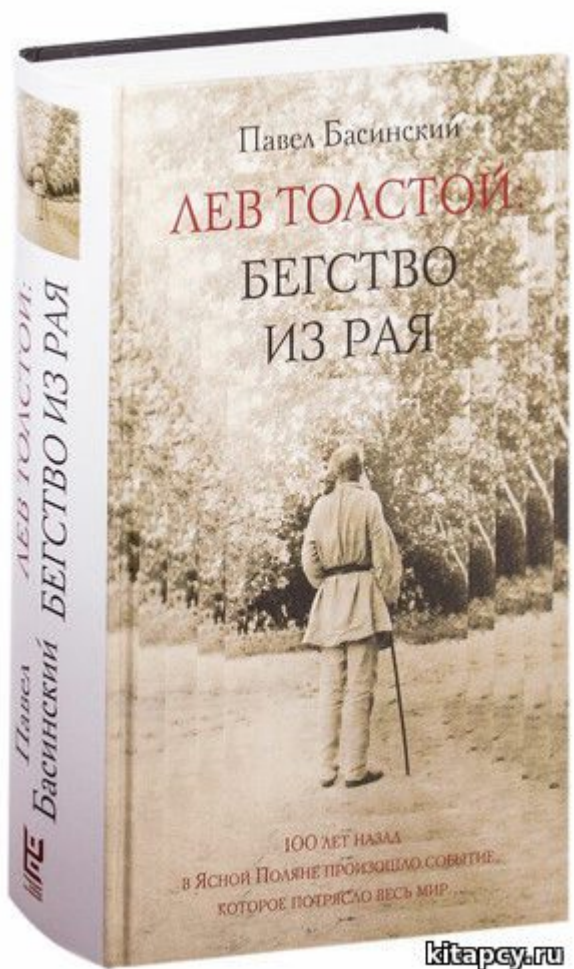

Iň soňky түsse: Tolstoýyň gaçan günü...

Category: Edebi makalalar, Kitapcy
написано kitapcy | 26 января, 2025

Iň soňky түsse: Tolstoýyň gaçan günü... **IŇ SOŇKY TÛSSE:
TOLSTOÝYŇ GAÇAN GÜNI...**

Ol gidenden soň aýaly özüniň ýalňyz galandygyny duýdy we «daş-töweregindäki hemmeler oň edenini ýalňyş hasaplaýardy. Hatda gyzyna çenli tutuş oba «sepil gaçgagyň» tarapyndady.

Tolstoý özara oňsuzlyklarynda aýalyny hiç mahalam güýçli ritorikasy bilen dili gysga etjek bolmandy. Gaýtam onuň iň absurd talaplaryna-da elinden geldigiçe, hatda çydap biljegindenem köp eglşik etdi. Ýazyjy aýalynyň ähli pyrryldaklaryna, şantažlaryna, we «özümi öldürerin» diýip haýbat atmalaryna çydap gezüýärdi. Emma onuň tarapdarlaryny

haýrana goýan we gaharlandyran hereketiniň özeninde gojalşan hojaýynyň gaçyp gitmeli bolandygy üçin ruhy ezýet çekýän gowy adamyň tebigaty bardy.

Munuň özi 25 ýyllap gaçmagyň pikirinde gezen, emma ýeterlik güýç-kuwwaty barka gaçman oňan ejiz, syrkaw adamyň eden işidi. Gaçyp nirä gitdi, ölümemi?

Belli ylmy-barlagçy, professor W.F.Snegirýewiň geçiren barlagy Tolstoýyň aýalyna ýazan hatynda gaçyşyň öz janyňa kast etmegiň düşnüksiz görnüşidigini bize açyp görkezdi.

Tolstoý ikinji derejeli otlynyň küpesinde gezelenç etdi.

Makowskiý köpçüligi, çilim tüssesine gaplanan wagony ýatlaýar.

«Biziň münen wagonymyz Orsyýetdäki syýahatlarymda münen iň ýaramazy we iň adamlysydy».

Petiş howadan we tüsseden ýaňa demigendigini duýan Tolstoý oňki platforma geçdi. Bulam onuň kükrek infeksiýasyna sebäp boldy. Rus demirýollaryndaky bu haýal ýolagçylyk Lew Nikolaýewiçiň ölümüne goşant goşdy.

Aýaly Sofiýa Andreýewna Tolstaýa hem iki gezek öz janyna kast etmäge synanyşdy.

*Tolstoý aýaly Sofiýa Andreýewna Tolstaýa bilen 1902-nji ýylda Krymda / **Fotosurat: Fine Art Images / Ideal Image***

Tolstoý baş ruhany bolan uýasyny görmäge gidende, öý durmuşyndan has beter manastyr durmuşyna özüni berdi. Goja obanyň bir çetindäki külbede, manastyrda ýa-da ümsüm otelde psihologiki taýdan öýüniň dört diwarynyň arasyndaky bol-elin durmuşdan has rahat durmuş tapdy.

Soňky döwürde diňe aristokratiýadan däl, mülki Ýasnaýa

Polýanadaky ýaşaýşyň aşa demokratiýasyndanam ünsüni sowmagy gerekdi. Onuň ýanyna gelýänleriň arasynda Maksim Gorkiý, ruhyýet bilen gyzyklanýanlar, döwlet ýolbaşçylaryndan zulum gören toparlar, talyplar, işçiler we işgärler bardy.

Tolstoý ömrüniň ahyrynda döredijilik işini bes etdi. Özünü doly oý-pikire berdi. Oňa asudaluk we ýekelik gerekdi.

1905-1908-nji ýyllaryň rewolýusiýasy diňe iki paýtagtda (Moskwada we Peterburgda) ýaragly gozgalaňyň tolkunyna sebäp bolanyny az gördi, şol bir wagtyň özünde başganyň «talaňçylyk» hasaplan daýhanlar topalaňyna-da sebäp boldy.

Tolstoýyň aýalynyň garyndaşlary bu rewolýusiýadan kän kösençlik çekdi. Sosialist rewolýusionerler onuň erkek jigisini öldürdi. Aýratynam Tolstoýyň öldürilendigi barada hatlar alandan soň maşgalasynyň başyna geljeklerden gorkýardy. «Sergeý ata» hekaýasy Tolstoýyň iň çuň manyly eserleriniň biridi. Hekaýa on ýyl ýaly uzaga çeken arakesmeden soň ýazylyp, özi ölenden soň çap edilen wesýeti hasaplanýar.

Rus ýazyjysy nirädir bir ýere – hiçlige, garaňkylyga gaçsa halas bolaryn öýdüpdi. Köpçülikden gaçmak diňe köpçüligiň içinde ýitip gitmek bilen mümkindi.

Tolstoýyň pyýada ýöreme endigi ýaly şahsy azatlyk we özbaşdaklyk küýsegi bilen baglanyşykly bir topar gylygy bardy... Sofiýa Andreýewnanyň äriň öýden gidendigini bilenden soň ýakyndaky köle özüni oklap iki gezek ölmäge synanyşmagy Tolstoýa ýiti täsir edipdir.

Ol söýgüli gyzy Saşa ýazan hatynda «Kimdir bir gark bolaýsa, ol gark bolanyň menden başga hiç kim däldigini biläýiň» diýip zeýrenipdir.

Ol gidenden soň aýaly özüniň ýalňyz galandygyny duýdy we «daş-töweregindäki hemmeler oň edenini ýalňyş hasaplaýardy. Hatda gyzyna çenli tutuş oba «sepil gaçgagyň» tarapyndady. Sofiýa aýdylmadyk ýokuş söz galmady. Äriniň yzynda galan mirasda we terekede hem düşünişmezlik döredi. Sofiýanyň ýazan «Meniň durmuşym» atly ýatlamalar kitabynda «Şehit we şehit zenan» atly bir bölüm bar.

Eýse, «gurban» kim?

Ol bir genä hyzmat etmek üçin doglan aýalmydy ýa-da bir geniý yönekeý aýal bilen ýaşamaga höküm edilen bendimidi?

Görüşýänçäk...

Semir ATAULLAH,

Liwanly žurnalist.

Sişenbe, 04.04.2023 ý. Edebi makalalar